

אורות השבוע

ויקהל

כ"ד אדר ראשון תשס"ה

גליון תורני
היוצא לאור ע"י
כולל זכרון שניאור

אור הלכה

בענין חילוק חטאות בשבת

הרב דוד ריפקינד

וצ"ע בגמ', דהנה כל היסוד שחייב כמה חטאות בשגגת מלאכות הוא שחייב קרבן כפי מספר השגגות (ועיין גמ' ע. שכן מבואר התם), ולכן אם שכח שהיום שבת (או שלא ידע עיקר שבת) אינו חייב אלא אחת, שטעות אחד טעה, שאילו ידע ששבת היום לא הי' חוטא, אבל אם ידע שהוא שבת ועשה מלאכות הרבה, הרי טעה הרבה טעויות, וממילא חייב אל כל אחת ואחת. וא"כ במי שיודע עיקר מהות שבת אלא דאינו יודע אפילו חד מהמלאכות הרי יש ל"ט שגגות, וע"ז צריך להיות חייב ל"ט קרבנות. (כמו שלמעשה חייב על כל מלאכה ומלאכה היכא דידע לשבת בתחומין) ואמאי בעינן שיש ידיעת שבת בתחומין, הלא אפילו בל"ז יש ל"ט שגגות וצריך להיות חייב על כל שגגה ושגגה? וכן הקשה בקהילות יעקב סימן ל'. ותירץ דהא דאיתא בגמ' ע. שם "מאי שנא רישא מאי שנא סיפא"? ומסקינן "הכא חדא שגגה התם שגגות טובא", שמשם משמע שחייב קרבני חטאות כנגד מספר השגגות, (וזה הוא מקור דברינו שהזכרנו לעיל), זה אינו אלא *ביודע* עיקר שבת, אבל ברישא דמתנ' ששכח עיקר שבת, דאינו חייב אלא אחת, אין צריך להאי טעמא דהוי חדא שגגה, דשוכח עיקר שבת כבר נתמעט בגמ' (סט:): מתרי קראי א' ושמרו בני ישראל את השבת דמשמע שאינו אחראי אלא על אחת, ב' ואת שבתותי תשמורו, דמשמע שחייב על כל או"א. וקרא קמא מוקמינן לה לאינו יודע עיקר שבת, אלמא דהיכא דאינו יודע עיקר שבת אינו חייב אלא אחת אפילו אם יש שגגות טובא. (וזה דאיתא בגמ' ע., מאי שנא רישא, לא קאי ארישא דמתניתין אלא אבבא מציעתא דיודע עיקר שבת ושכח שהיום שבת). וממילא מובן קושית הגמ', שלפי ר"ל דמירי ששגג לכל ל"ט מלאכות בלאו וכתר, ממילא הוי נכלל בהאי דין מחודש של אינו יודע עיקר שבת, ואינו חייב אלא חטאת אחת אע"פ שיש שגגות הרבה. ותירץ הגמ' שידע בתחומין ואלביא דר"ע. וממילא נקרא יודע עיקר שבת וחייב על כל שגגה ושגגה.

"ויקהל משה את כל עדת בני ישראל ויאמר אליהם אלה הדברים אשר ציוה ד' לעשות אתם. ששת ימים תעשה מלאכה וביום השביעי יהיה לכם קודש שבת שבתון לד' כל העושה בו מלאכה יומת". ואיתא בגמ' שבת (ע.) דברים, הדברים, אלה הדברים, אלו שלושים ותשע מלאכות שנאמרו למשה בסיני. ועיין שם ברש"י ש"דברים", שהוי בלשון רבים משמע תרי, ה' לרבות עוד חד הרי שלשה, אלה, בגמטריא ל"ו הרי ל"ט. אלמא שמהאי קרא נלמד שיש ל"ט אבות מלאכות בשבת, וכולם הי' במלאכת המשכן. והנפקא מינא בהא שיש חילוקי אבות מלאכות, הוא, דאם עשה כמה מלאכות בשוגג בהעלם אחת, שהדין בחיובי חטאות שחייב קרבן אחד על כל העלמה והעלמה, אבל כאן חייב על כל אב מלאכה ומלאכה שעשה, אפי' אם עשה אותם בהעלם אחת, עוד חטאת. וזה הוא שאיתא במשנה בריש פרק כלל גדול (סז:): "כל השוכח עיקר שבת ועשה מלאכות הרבה בשבתות הרבה, אינו חייב אלא חטאת אחת. היודע עיקר שבת ועשה מלאכות הרבה בשבתות הרבה (ששכח שהיום שבת) חייב על כל שבת ושבת. היודע שהוא שבת ועשה מלאכות הרבה חייב על כל אב מלאכה ומלאכה", ע"כ לשון המשנה. אלמא כדברינו הנ"ל, שזה שיש חילוקי אבות בשבת גורם שיש חיוב חטאת בפני עצמו על כל אב ואב בשגגת מלאכות. והנה בגמ' שם (סט.) נחלקו ר' יוחנן וריש לקיש אם שגג בכרת והזיד בלאו אם חייב קרבן אם לאו. והמשיך הגמ', וז"ל, "תנן אבות מלאכות ארבעים חסר אחת והוינן בה מנינא למה לי? ואמר ר' יוחנן שאם עשאן כולם בהעלם אחד חייב על כל אחת ואחת. היכי משכחת לה בודון שבת ושגגת מלאכות, בשלמא לר' יוחנן דאמר כיון ששגג בכרת אע"פ שהזיד בלאו משכחת לה כגון דידע לה לשבת בלאו, אלא לר"ל דאמר עד שישגוג בלאו וכרת דידע לה לשבת במאי? ותירץ הגמ' דידע לה בתחומין ואלביא דר' עקיבא (דאמר תחומין דאורייתא).

דאורייתא אין האיסור משום הלאו דלא תעשה כל מלאכה, אלא ילפינן (עירובין יז): מקרא דאל יצא איש ממקומו, ומהאי טעמא מצדד הטורי אבן (חגיגה יז) דאפילו לר"ע דתחומין דאורייתא ז"א אלא בשבת אבל ביו"ט לא הוי דאורייתא, שאינו אסור מצד איסור מלאכה. וממילא אפילו ידע בתחומין אליבא דר"ע, אמאי אינו עדיין נקרא אינו יודע בעיקר שבת שהרי נעלם ממנו כל איסורי מלאכה. ומכח האי קושיא אומר האבי עזרי דאף שאינו יודע לאיסור שבת במלאכות נמי סגי לחשב שגגת מלאכות. ולפ"ז צ"ל דרש"י לאו דוקא, ורק מיירי מקודם שמביא תחומין, דאז רק ידיעה במלאכה ממש הוה ידיעה בעיקר שבת, אבל לפי המסקנא אפילו ידיעת תחומין מספיק להיות נחשב יודע עיקר שבת.

עוד תירץ שם בקהילת יעקב, דלמעשה אין הדין שחייב קרבני חטאות לפי מספר הטעויות שטעה, ומה שתירץ הגמ' "הכא חדא שגגה הכא שגגות טובא", זהו סברא לאוקומי הדין דחייב קרבן אחד על כולם באינו יודע עיקר שבת, (או ששכח או שלא ידע מעולם), ונלמד מקרא דמאחת מהנה, אבל סוף דבר, אפילו לו יצוייר אופן של שגגות הרבה במי ששכח עיקר שבת, גם כן אינו חייב אלא חטאת אחת, דדיני התורה נקבעו על הטעמים שהם הרוב.

ועיין רש"י ד"ה דידע לה לשבת במאי, וז"ל, הלא בכולן שגג כסבור שכל ל"ט מלאכות מותרות, משמע קצת שצריך לידע באיסור מלאכה כדי להיות נקרא יודע עיקר שבת. ועיין באבי עזרי (שגגות קמא פ"ז ה"ג) שהקשה דהלא אפילו לרבי עקיבא שתחומין

הרב ריפקינד מבוגרי הכולל, והוא מלמד בישיבת ארי קראון, ולומד עם ה"כולל בוקר" אשר ע"י הכולל, וכן לומד בערב בהכולל.

אור מקרא

"לא תבערו אש בכל מושבותיכם ביום השבת וגו'"

הרב יוסף לנדא

אחרת, מ"מ מדוע דוקא המלאכה ההיא? ובודאי יש טעם בזה.

ותירץ ברעיון נפלא. דהנה כל המלאכות נאסרו מפני שה' שבת ביום השביעי לבריאת העולם מכל מלאכתו. ובכל זאת, היתה מלאכה אחת שממנה לא שבת -- מלאכת ההבערה. והוא, משום שעדיין לא היתה בעולם, שהרי האש נבראה רק במוצאי שבת.

ומכיוון שכך, יכולנו להעלות על דעתנו שלא תיאסר הבערה, והיה הפסוק צריך לבוא ולהשמיענו בפירושו: "לא תבערו אש בכל מושבותיכם ביום השבת".

ולכאורה אפשר להוסיף, שאולי מפני טעם זה באמת סובר רבי יוסי שהבערה אינו אלא לאו, שגם זה צריך ביאור, למה נשתנה הבערה מכל מלאכות שבת שהם במיתה? ואולי הטעם כדברי האמרי אמת הנ"ל.

ידועה מחלוקת התנאים (שבת ע. ועוד) בפסוק זה, שלכאורה תמוה הוא: מדוע היה על התורה לפרט את איסור הבערה, והרי הוא בכלל כל המלאכות האחרות שנאסרו בלאו של "לא תעשה כל מלאכה"? ועל כן סובר רבי יוסי שהבערה ללאו יצאת (להוציאה מחומרי שאר מלאכות וללמד עליה שאינו לא בכרת ולא במיתה, אלא בלאו בלבד), ור' נתן סובר שלחלק יצאת, ולומר לך: מה הבערה שהיא אב מלאכה וחייבין עליה בפני עצמה, אף כל שהוא אב מלאכה חייבין עליה בפני עצמה, שחייב על כל אב מלאכה ומלאכה קרבן נוסף.

והקשה האמרי אמת, והובאו דבריו בספר מוצא שלל רב, מדוע מכל ל"ט המלאכות נבחרה דוקא מלאכת ההבערה לחלק וללמד על כל יתר המלאכות? ואף שאין זו קושיא, משום שכך יכולנו לשאול אף אם היתה נכתבה מלאכה

הרב לנדא מחברי הכולל, והוא עורך ומסדר ה"אורות השבוע".